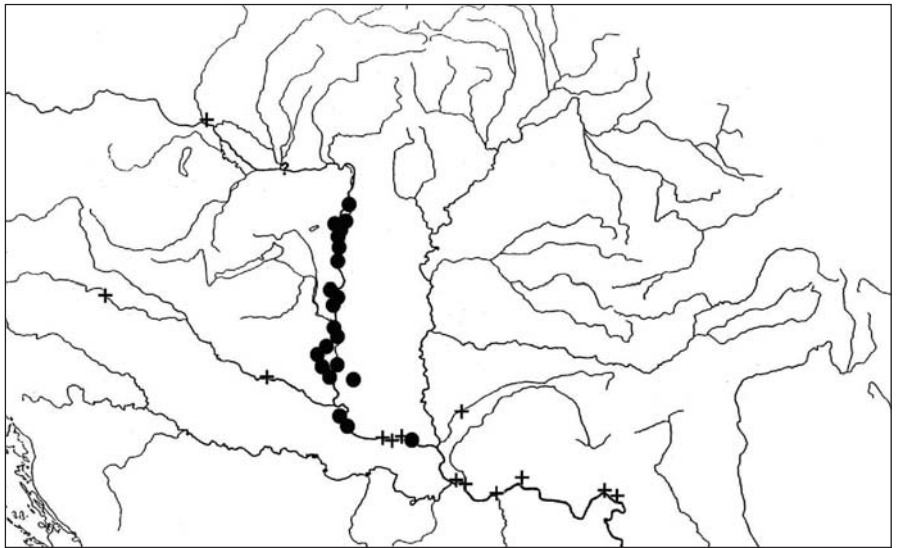

Egy kiemelten veszélyeztetett faj: a fekete galagonya

A fekete galagonya (*Crataegus nigra* WALDST. et KIT.) a magyar ártéri erdők emblemikus növénye: ez a faj csak a Pannon-medencében a Csepel-szigettől dél felé a delibláti Duna-szigetekig él. A fekete vagy más néven magyar galagonyát WALDSTEIN ÁDÁM és KITAIBEL PÁL írta le a *Descriptiones et Icones Plantarum Rariorum Hungariae* c. művük I. kötetében (1802), ahol akvarelljét is közlik. Eredeti elterjedési területe ma a felére csökkent, s a még meglévő populációk döntő többsége a mai Magyarország területére szorítkozik! Hajdanában megtalálható volt Pozsonynál, Budafok–Tétny árterénél, Dunaújvárosnál, a szerbiai és a bánsági Duna-szakaszokon is. Visszaszorulásának több oka is van, melyek közül a folyószabályozás, medermélyülés, ártéri erdeink tarvágásos kezelése, cserjeirtás, beerdősülés, vadkár és az introgresszív hibridizáció említendő.

A fekete galagonya 5–7 m magas cserje vagy kis termetű, töbttörzsű fa. Hajtástengelye az egész vegetációs időszakban vastagon, szürkésfehéren molyhos. A párhák nagyok, félhold alakúak, durván, mirigyesen fűrészes szélűek, az erőteljes hosszúhajtáson őszig fennmaradók. A levelek szórt állásúak, szárnnyasan erezettek, háromszög tojásdadok, 5–9(–10) cm hosszúak, 4–7 cm szélesek, 7–13 karéjúak, az öblök a fél lemez harmadáig érnek, a karéjok hegyesek vagy kerekded-tompák, a csúcs felé fokozatosan kibednek. A levéllemez felül fiatalon szürkésfehéren molyhos, később kopaszodó, sötétzöld vagy szürkészöld, fonáka maradandóan és szürkésfehéren gyapjas. Őszi lomb-színeződése sárga vagy sárgászöld. A virágzat 4–10 virágú, a virágok nagyobbak (15–20 mm), a virágtakaró 5 szabad csészéből és 5 szziromból áll. A virágzati tengely, a kocsány és a vacok szürkésfehéren gyapjas. A szirmok fehérek, kerekdedek, gyűrűttek, kissé rojtos szélűek, elvirágzáskor rózsaszínűek is lehetnek. A bibék száma 5! Termései, a csontármák (5–)8–10 mm átmérőjűek, gömbölydedek, feketék, fényesek, lekopaszodók, de a kocsány felőli részen és a csészelevelek környékén, illetve részben maga az áltermés is szőrös ma-

A fekete galagonya elterjedése a Pannon-medencében. (Jelmagyarázat: • – meglévő előfordulás, + – megsemmisült előfordulás, ? – kérdéses előfordulás)

rad. Az áltermés húsa édes, fojtós, éretten kocsonyás jellegű, zöldesfekete vagy feketésbordó színű, benne 5 szabadon álló csontárral. A csontár 5–6 mm hosszú, alapja ferdén hegyes, csúcsa ferdén levágott, keresztmetszete háromszög alakú, sárgásbarna színű, rücskös felületű.

Mérsékeltén árnyéktűrő faj, melegigényes, ezért a hosszú vegetációs időszakú sík vidékeken érzi jól magát. Tipikus mezohigrofil növény, szereti a talajvíz közelségét, és jól tűri a néhány hetes elöntéseket is. Baziklin faj, a mérszes öntések részesei előnyben, humuszos öntéstalajon, ill. öntés erdőtalajon találjuk.

Tipikus élőhelye a fűz–nyár ligeterdő és a tölgy–kőris–szil ligeterdő társulásai, melyek szerepelnek a veszélyeztetett növényfajok listáján, s egyben közösségi jelentőségű élőhelyek is. Ezekben az erdőfajta-társulásokban a felritkult foltokon, alacsonyabb záródású részekben érzi jól magát a fekete galagonya. Egy alacsonyabb és egy magasabb ártéri szint közötti rézsűkön, pl. egykori fokok szélén nagyobb feketegalagonya-cserjések is létrejönnek, amelyeket hazánkban nyári tőzikés-feketegalagonya cserjés társulásként írtak le. Esetenként mocsárréteken is megjelenhetnek e társulás kisebb állományai.

A fekete galagonya hazánkban 1988 óta törvényes védelem alatt álló faj, mai természetvédelmi értéke 10 ezer Ft.

Gyakran kereszteződik az egybibés galagonyával, a hibridet *Degen Árpád* botanikus tiszteletére nevezték el Degen-galagonyának. 1993 óta a hibrid is törvényes védelem alatt áll, természetvédelmi értéke szintén 10 ezer Ft.

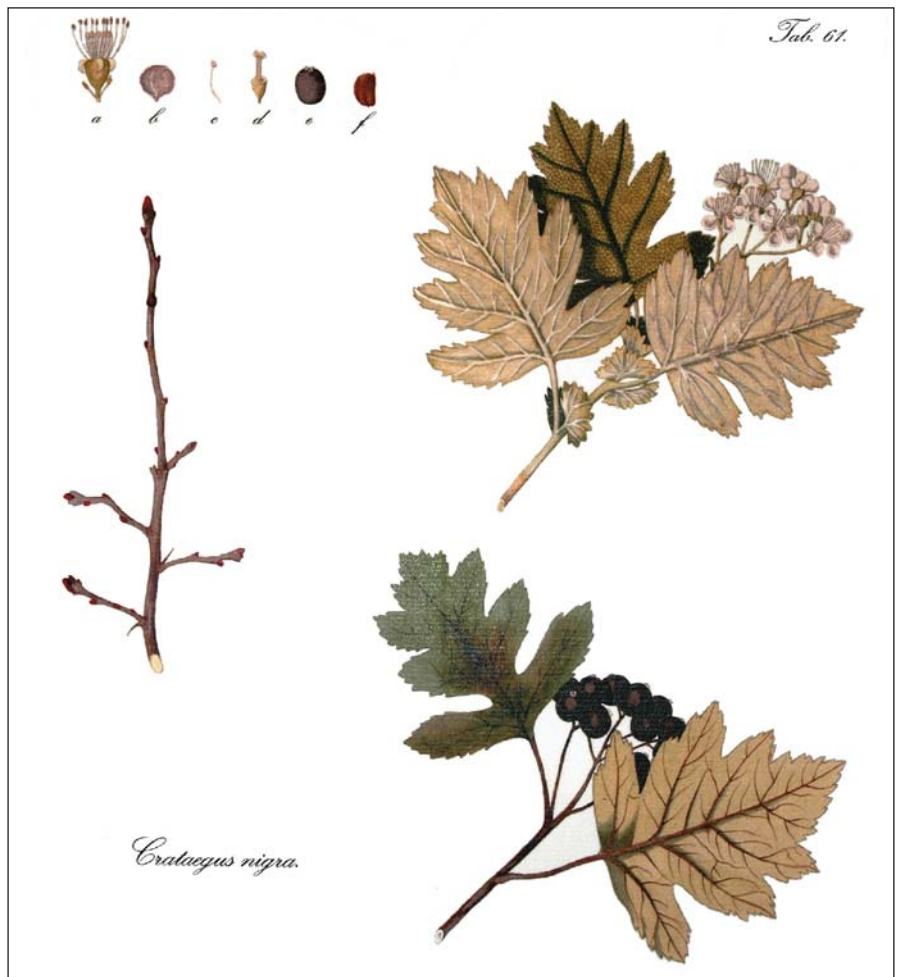
E két faj legfontosabb veszélyeztető tényezője az élőhelyek elvesztése; napjainkban is előfordult, hogy a természet szerű ártéri társulások állományait nemesnyárássá alakították át. Ilyen történt például Szigetújfaluban, ahol ugyan az egyedek egy része a sorokban napjainkig átvészelt, de a természetestől idegen előfordulás fennmaradása erősen kétséges. Másik fontos veszélyforrás a fahasználatokat megelőző és sajnos általánosan elterjedt cserjeirtás, amelynek a védett galagonyák is áldozatul esnek. Így pusztult el a bajai híd közelében lévő néhány, sokak által ismert és bemutatásra alkalmas egyed is. Fentiekben felül lényeges veszélyeztető tényező az egybibés galagonya antropogén hatásnak köszönhető felszaporodása, miáltal a hibridizáció és az introgresszió felerősödött. A folyamatos, beolvasztó hibridizáció következtében a fekete galagonya állományok többnyire nem képesek fajazonos magot produkálni, a populációik ezért összeomolhatnak. A Duna medrének berágódásából, illetve kotrásából származó talajvízszint-csökkenés következtében élőhelyeik kiszáradnak,

^{1,2} NYME EMK Növényteni és Természetvédelmi Intézet, Sopron

mely az egyedek pusztulásához vezet. Élőhelyeiken a nagyvadállomány túlzott mértékű felszaporítása (pl. Gemenc) az egyedek kitűréséhez, a törzsek, hajtások károsításához vezet. A fekete galagonya védelme érdekében szükséges lenne a hibridpartnerek visszaszorítása, az élőhelyek természetközeli hasznosítása. Sajnos néhány díszfaiskola forgalmazza is a fekete galagonyát, ezzel elősegíthetik a faj külföldre történő exportálását, „nemesítését”, ill. flórahamisítást követhetnek el tudatos telepítéssel és esetleges kivadulással.

A sok kedvezőtlen jelenség ellenére biztató események is előfordulnak, az erdészeknek köszönhető, hogy a Szigetújfalu 5K erdőrészletben tömeges, természetes feketegalagonya-cserjés található sok idős egyeddel, ahol egyes egyedek törzsátmérője 20 cm feletti. Mivel e ritka faj állományainak java része hazánk területére esik, ezért megőrzése a mi kötelességünk. E kötelesség pedig a magyar erdőket kezelő erdészekre hárul.

A kutatást a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0006 „Szellemi, szervezeti és K+F infrastruktúra fejlesztés a Nyugat-magyarországi Egyetemen” pályázat támogatta.

A fekete galagonya első ábrázolása Kitaibel művében

Török erdészek látogatása

Török erdészeket fogadott szerdán a HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt. A küldöttség a budapesti program után Lovasberényben és Székesfehérváron járt, ahol a magyar erdészet eredmé-

nyeivel ismerkedtek a külföldi szakemberek.

A vendégek – akik európai uniós pályázat segítségével érkeztek hozzánk – arra voltak kíváncsiak, hogy

hogyan működik hazánkban az erdőgazdálkodás.

Törökország jelenleg azon fáradozik, hogy uniós taggá váljon. *Keresztes György*, az erdőgazdaság vezérigazgató-helyettese a Sóstó természetvédelmi területén vezette végig vendégeit. *Márton Edit*, a terület őre forró réttel és teával várta őket a Zöldtanyán.

A házigazdák a lovasberényi erdőben a tarvágást felváltó szállalás technikáját mutatták be a török szakembereknek.

A törökök azonban nemcsak az új eljáráson, hanem azon is elcsodálóztak, milyen sok fiatal erdő van az országban. A vendégeknek feltűnt a bemutatott erdők elegyessége. „Nagyon szépek itt az erdők” – állapította meg *Jusuif Sabin*, a küldöttség tagja.

Hasznos látogatás volt.

Kép és szöveg: **S. Töttő Rita**

A város erdészével, Márton Edittel a törökországi vendégek

Hirdessen az Erdészeti Lapokban!